

Історіографія, джерелознавство та методологія

УДК 391:800.879

Л.А.Іваневич

Концептуально-методологічні аспекти дослідження народної ноші українців Поділля XIV – початку XXI століття

Внаслідок аналізу методологічних та історико-етнографічних праць висвітлюється проблема методології дослідження традиційного вбрання українців Поділля XIV – початку XXI ст. Вперше робиться спроба створення комплексної системи методологічного вивчення й пізнання означеної регіональної тематики за допомогою оптимального поєднання минулих і сучасних наукових підходів, принципів і методів дослідження. Зокрема основою методології дослідження проблеми витоків, регіональних особливостей і сучасного стану народної ноші у системі матеріальної й духовної культури українців Поділля обрано насамперед культурологічний, системний та структурно-функціональний підходи. Головними принципами дослідження є історизм і об'єктивний та порівняльний аналіз всієї сукупності джерел, які стосуються традиційного строю українців усіх субрегіонів Поділля. Теоретичну основу наукової оцінки історії формування, регіонально-локальних ознак та сучасної інтерпретації народної ноші подільців становлять метод узагальнення і синтезу однотипних фактів, спрямованих на утвердження етнічної самобутності українців та подільців у тому числі.

Одночасно використовувався комплекс загальнонаукових, спеціальних методів історичного пізнання та міждисциплінарних методів. Серед загальнонаукових привернули увагу такі методи: історичний, аналізу і синтезу, логічний, систематизації, класифікації та типології, порівняльний, графічний, картографічний та термінологічний. З посеред специфічно-історичних методів варто застосувати: метод історіографічного аналізу, проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, історико-географічний, етнопросторового визначення та методи усної історії.

Як міждисциплінарні методи, важливе значення мають: статистичний, описовий, системно-структурний, музейного джерелознавства, візуальної антропології, техніко-технологічного дослідження, а також етнологічні й соціологічні методи.

Ключові слова: народна ноша, українці Поділля, комплекс убрання, методологічні парадигми, культурологічний, системний та структурно-функціональний наукові підходи, принципи історизму й об'єктивного і порівняльного аналізу, метод узагальнення і синтезу однотипних фактів, загальнонаукові, специфічноісторичні й міждисциплінарні методи пізнання.

Традиційний стрій українців Поділля як цінна матеріальна та духовна культурна спадщина нашої нації привернув увагу вчених, етнографів, істориків, краєзнавців та мистецтвознавців ще на початку XIX ст. Відтоді інтерес науковців не згасав попри всі сприятливі й не дуже обставини життя і побуту українського народу. Однак правдиве пізнання минулого можливе лише зі справді наукових методологічних позицій. Без попереднього теоретичного усвідомлення й обґрунтування не вирішується жодна наукова проблема. Висвітлення та аналіз колишніх і сучасних подій чи процесів потребують передусім розуміння сутності їх історичного пізнання, а також уміння за допомогою відповідних наукових підходів, принципів і методів, об'єктивно реконструювати ці події або процеси. Протягом тривалого часу філософи, історики та інші науковці розробили багато різних напрямів методології історії, але жодна з них не може претендувати на “всеїдність”. Проте кожна може використовуватися залежно від сьогоденних проблем і потреб історичного пізнання буття людського суспільства.

Таким чином, наука пізнає навколишній світ за допомогою підходів (*аксіологічного, діалектичного, культурологічного, синергетичного, системного, структурно-функціонального* та ін.), які, в свою чергу, включають принципи дослідження і методи. Нашим завданням виступає розгляд концептуально-методологічних аспектів означеної тематики. Основою методології дослідження проблеми витоків, регіональних особливостей та сучасного стану народного вбрання у системі матеріальної і духовної культури українців Поділля ми обрали насамперед *культурологічний, системний та структурно-функціональний підходи*.

Серед зазначених останнім часом зростає роль саме *культурологічного підходу*, котрий набуває статусу загальнонаукової методології. *Культурологічний підхід* у процесі дослідження історії подільського національного строю виходить з того, що ця сфера побуту подолян є складником загальної традиційно-матеріальної і духовної культури українського народу на певному історичному етапі його розвитку. Культура при цьому виступає по-перше як програма і спонукальний чинник діяльності й поведінки. По-друге, як наступність, адже культура є досвідом людської діяльності, що передається від покоління до покоління, при цьому вона постійно розвивається, вдосконалюється, розширюється й збагачується. І по-третє, культура у демократичному суспільстві слугує накопиченням та акумуляцією традиційного досвіду його громадян [1, с. 4-6; 4, с. 5-8; 15, с. 3].

До загальнонаукової методології відноситься *системний підхід*, застосування якого в науковій роботі є необхідним оскільки він вимагає комплексного

дослідження великих і складних об'єктів (систем), як єдиного цілого з узгодженим функціонуванням усіх елементів і частин. Причому система розглядається як цілісність, що становить єдність закономірно розташованих і взаємопов'язаних частин.

Під кутом зору *системного підходу* традиційно-побутову культуру українського народу та його складові, зокрема, традиційний стрій історико-етнографічних регіонів України, в тому числі й Поділля можна розглядати як більш чи менш постійні утворення, що функціонують у межах дещо ширшого середовища. Тому подільське народне вбрання характеризується як цілісна система, котра складається з певного комплексу взаємозв'язаних складових елементів, які можна виділити з системи та аналізувати. Відповідно до цього підходу національний костюм вивчається як комплекс елементів, що утворюють цілісну систему традиційно-побутової сфери в її зв'язку з іншими сферами суспільного життя – економічною, соціальною і духовною. Водночас *системний підхід* аналізу історичного розвитку форм народної ноші у системі матеріальної й духовної культури українців Поділля вимагає детального вивчення її складових, структури, побутування та функціонування. Це досягається застосуванням поряд із *системним структурно-функціонального підходу* [7, с. 30-33; 10, с. 53-54; 11, с. 27-30; 15, с. 3; 17, с. 159].

Структурно-функціональний підхід є одним із важливих дослідницьких прийомів, який сприяє розчленуванню складного об'єкта на складові, вивченню зв'язків між ними й визначенню місця і ролі всіх складових у функціонуванні об'єкта як цілого, за умови збереження ним своєї цілісності у взаємодії із зовнішнім середовищем. Застосування *структурно-функціонального підходу* в дослідженні традиційно-побутової культури українського народу зумовлює виокремлення елементів її структури, основними з яких є традиційний стрій та ремесла, зокрема українців Поділля, пов'язані з виготовленням, оздобленням й опорядженням убрання, а також з'ясуванням особливостей їхнього функціонування і взаємозв'язку [15, с. 3; 17, с. 162].

Логічному вираженню пізнання історичних процесів допомагають наукові принципи. Основоположними принципами роботи є *історизм, об'єктивний і порівняльний аналіз* тієї сукупності джерел, що стосуються народної одягу українців усіх субрегіонів історико-етнографічного регіону Поділля, попри класові, політичні й ідеологічні нашарування [6, с. 3-4; 12, с. 3-4; 24, с. 15-21].

Принцип історизму передбачає вивчення головних етапів розвитку кожного явища у зв'язку з іншими явищами, визначення їх місця та взаємозумовленості в системі суспільних відносин. Його сутність полягає у тому, що всі явища, події і факти становлення, еволюції й форм традиційно-побутової культури українського народу та подолян, зокрема, потрібно розглядати в контексті того історичного часу й умов (державно-політичних, економічних, психологічних, соціальних та ін.), в яких вони відбувалися [8, с. 3-4; 15, с. 3].

Принцип об'єктивності в свою чергу потребує опору на факти в їх справжньому змісті, не спотвореному і не підігнаному під ту чи іншу схему. Голов-

ним у забезпеченні *принципу об'єктивності* звичайно є особа історика, тобто його теоретичні погляди, культура методології, професійна майстерність і порядність. Тому з одного боку *принцип об'єктивності* полягає у цивілізаційному висвітленні історії подільського традиційного костюма як об'єктивного процесу та історичної закономірності суспільного розвитку, зумовленої відповідними матеріальними й духовними чинниками. З іншого боку він зобов'язує оперувати фактами у їхньому правдивому вигляді, без перекручувань й опиратися на конкретні історичні джерела, зібрані у сукупності та логічному взаємозв'язку [1, с. 4-6; 10, с. 53-54].

За допомогою *принципу порівняльного аналізу* ми з'ясовуємо, яким був національний комплекс убрання українців Поділля у XIX – на початку XX ст. і як змінилися його складові елементи впродовж XX – початку XXI ст., тобто їх різновид, крій, способи декорування тощо. В свою чергу, це дозволяє оцінити здобутки та прорахунки, а також стан традиційно-побутової культури українського народу в конкретний історичний період [6, с. 3-4; 14, с. 22-25].

Отже, принципи *історизму, об'єктивності та порівняльного аналізу* зумовлюють вивчення й узагальнення інформації на основі науково-критичного аналізу всього комплексу джерел і літератури стосовно предмета дослідження.

Поряд з тим у кожному науковому дослідженні виокремлюють два рівні. Перший – це *емпіричний рівень*, що відображає процес накопичення фактів, другий – *теоретичний*, на якому відбувається досягнення синтезу знань у вигляді акумульованої наукової теорії. Теоретичною основою наукової оцінки проблеми витоків, регіональних особливостей та сучасного стану народної ноші подолян є *метод узагальнення і синтезу* однотипних фактів, спрямованих на утвердження етнічної самобутності українців у цілому та подолян у тому числі. Цей метод допоміг нам під час фіксування й узагальненого виділення спільних українських, відмінних подільських регіональних, а також характерних специфічних локальних (субрегіональних) та локально-зональних (взько локальних) ознак традиційного вбрання українців Поділля XIX – початку XX ст. Отримане завдяки даному методу узагальнене знання дозволило більш глибоко відобразити дійсність проблематики та проникнути в її сутність [3, с. 59; 6, с. 3-4; 11, с. 79].

Одночасно при роботі над темою відповідно до мети і завдань пошуку був використаний комплекс *загальнонаукових, спеціальних методів історичного пізнання (специфічноісторичних) та міждисциплінарних методів*. Оскільки під методом насамперед розуміють шлях пізнавальної діяльності, що забезпечує її відповідність природі досліджуваного об'єкта або спосіб досягнення поставленої мети і завдань дослідження, тому серед *загальнонаукових* нами було взято до уваги наступні методи: *історичний, аналізу і синтезу, логічний, систематизації, класифікації та типології, порівняльний, графічний, картографічний (метод картографування) та термінологічний (термінологічного аналізу)* [5, с. 70-74; 7, с. 15; 13, с. 74].

Передусім для вивчення процесу формування подільського національного костюма ми скористалися одним із основних методів наукового пізнання

безпосередньо в суспільних науках – *історичним*. Він має переваги саме у регіональних історико-етнографічних дослідженнях, оскільки населення, побут, природа, ремесла, традиції є інерційними системами, кардинальні зміни розвитку яких можливі лише впродовж тривалого часу. Отож *історичний метод* дає змогу дослідити виникнення, становлення і розвиток процесів виготовлення, прикрашання й поєднання у комплекси елементів народного строю та подій, що пов'язані з означеними процесами у хронологічній послідовності з метою виявлення внутрішніх і зовнішніх зв'язків, закономірностей і суперечностей [15, с. 3].

Завдяки *методу аналізу і синтезу* ми змогли ґрунтовно вивчити й осмислити зібрані джерела та літературу. Зокрема, *аналіз* як процес розумового або фактичного розкладання цілого на складові частини і *синтез* – як поєднання різних елементів, сторін предмета в єдине ціле сприяли визначенню окремих сторін об'єкта, виведенню низки наукових абстракцій – насамперед окресленню чітких історико-етнографічних кордонів Поділля й поділу регіону на субрегіони (локальні зони) та встановленню певних понять – зокрема, розмежуванню понять регіональний, локальний (субрегіональний) і локально-зональний (вузько локальний). Подальше поєднання взаємопов'язаних процесів *аналізу та синтезу* як єдності протилежностей допомогло узагальненню народного досвіду в послідовній взаємозалежності матеріалу і способів крою, виготовлення й оздоблення виробів, стилістичних особливостей локальних ансамблевих комплексів, місця традиційної одіжі подолян у системі матеріальної та духовної культури України в цілому [19, с. 95; 21, с. 85-94].

З метою з'ясування загальних етнонаціональних рис та окремих регіональних, локальних і локально-зональних ознак народного вбрання українців Поділля у роботі був застосований *логічний метод*. Причому на відміну від *історичного методу*, при логічному дослідженні подільської традиційної ноші як частини культурної спадщини українців загалом ми абстрагувалися від всіх історичних випадків й окремих фактів і виокремлювали з історії саме головне та істотне [7, с. 30].

Певною мірою визначальним став обраний нами *метод систематизації*, який полегшив процеси упорядкування, оцінки й узагальнення зібраного значного фактичного матеріалу за допомогою встановлення єдності та відмінності елементів, що підлягали систематизації, визначення місця кожного елемента стосовно один одного. Результатом *методу систематизації* стала отримана відповідна наукова система знань про художньо-стильові особливості комплексів традиційного строю українців усіх локальних зон Поділля, прийоми і технології нанесення та розміщення декору, техніки вишивання й домінуючі орнаментальні мотиви, поширені у подільському краї, колористику і семантику подільського орнаменту, спільні й відмінні регіональні та локальні риси народних композиційних методів створення буденного, святкового й обрядового костюмів подолян. Різновидом *методу систематизації* та його результатів стали сформовані нами класифікаційні системи й таблиці, що

розподіляють і описують предмети та знання про них за типами, класами, видами тощо [18, с. 5-6].

Однак створенню загальної розширеної класифікації народного комплексу вбрання українців усіх субрегіонів Поділля нам допоміг безпосередньо *метод класифікації та типології*, як сукупність правил стосовно групування об'єктів з однаковими або схожими рисами за кількісними (класифікація) та якісними (типологія) характеристиками. Саме застосування *методу класифікації та типології* сприяло розв'язанню поставлених завдань щодо класифікації традиційного костюма подолян за ознаками функціонального використання та призначення його складників, а також впорядкованого опису типів компонентів подільського жіночого й чоловічого вбрання XIX – 10-х рр. XX ст. [6, с. 3-4; 17, с. 134].

Крім вищезазначеного методу при складанні класифікації ми застосовували *порівняльний метод* наукового пізнання, за допомогою якого змогли сформулювати висновки про подібність чи відмінність об'єктів пізнання, тобто складових предметів комплексу національної ноші подільських українців за певними параметрами. Варто підкреслити, що *порівняльний метод* застосовувався нами на всіх етапах і рівнях дослідження, але особливу роль він відіграв під час класифікації одіжі, матеріалів, різновидів оздоблення, технік та орнаментальних мотивів подільської вишивки [15, с. 3].

Під час розробки типів крою й декорування компонентів вбрання подолян, аналітичних таблиць з орнаментальними мотивами подільських вишивок, а також реконструкцій буденних, весільних і святкових ансамблевих комплексів українців усіх субрегіонів Поділля ми використали *графічний метод*. Адже він вважається універсальним засобом для наочного відображення об'єктів і явищ дослідження. До того ж сучасна комп'ютерна техніка дає змогу практично отримати необхідне графічне зображення, в тому числі й малюнки [6, с. 3-4; 11, с. 75-78].

Для наочного фіксування історико-етнографічних кордонів озвученого регіону і його субрегіонів, характерних елементів подільського народного костюма та виявлення ареалів їх регіонального і локального побутування на Поділлі, а також поширення притаманного колориту й орнаментики подільської вишивки ми застосували *картографічний метод* (або *метод картографування*). Оскільки ґрунтовне вивчення територіальних аспектів традиційно-побутової культури українців у цілому та подолян, зокрема, неможливе без картографічного матеріалу (карти, картосхеми, картограми) [16, с. 3; 20, с. 10-11].

З метою детального вивчення регіональних, локальних і локально-зональних ознак термінів складових компонентів традиційного строю українців Поділля і позначуваних ними понять, розробки або уточнення змісту й обсягу понять, встановлення їх місця в понятійному апараті дослідження ми практикували *термінологічний метод* (або *метод термінологічного аналізу*). За його допомогою ми змогли виявити нові маловідомі назви складників

убрання, розширити існуючу класифікацію комплексу народної ноші подолян усіх локальних зон та створити термінологічний словник подільського традиційного вбрання [2].

Зрозуміло, що особливо важливе значення в історичному дослідженні мають власне конкретно *історичні методи* дослідження або *специфічноісторичні*. Зокрема серед спеціальних *методів історичного пізнання* нами були використані: *метод історіографічного аналізу, проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, історико-географічного й етнопросторового визначення, методи усної історії* (переважно *індивідуальне та колективне опитування*) [5, с. 74-77; 6, с. 3-4; 9, с. 10-11; 12, с. 3-4; 18, с. 5-6].

Застосування методу *історіографічного аналізу* уможливило огляд, осмислення та глибоку оцінку в контексті окресленої тематики праць істориків, етнографів, краєзнавців і мистецтвознавців XIX – початку XXI ст. Насамперед ми безпосередньо аналізували рівень соціально-економічного розвитку Поділля, матеріальної і духовної спадщини подолян у системі традиційно-побутової культури українців, організацію науки й етнографічних досліджень національних комплексів убрання на теренах краю. А також засоби популяризації історико-етнографічних знань, декоративно-ужиткового мистецтва та подільських народних ремесел і традицій, пов'язаних з процесами виготовлення й прикрашання елементів одіжі. Метод *історіографічного аналізу* допоміг нам систематизувати, узагальнити й ввести до наукового обігу нові та маловідомі джерела інформації з історії народного костюма подільських українців [25].

Для встановлення особливостей характерних складових національного строю українців Поділля впродовж досліджуваного часу нами було використано *проблемно-хронологічний метод*. Завдяки йому ми простежили історичні та соціально-економічні умови формування традиційного вбрання подолян, починаючи з XVI (періоду виокремлення загальнонаціональних ознак) – до початку XX століття (періоду яскравого вираження регіонально-локальної специфіки) із врахуванням складності процесу становлення кордонів подільського історико-етнографічного регіону. Крім цього проаналізували зміни в народній ноші подолян у 20–40-х рр. XX ст., процеси радянізації національного костюма українців Поділля в 1950–1980-ті рр., тенденції повернення до традицій народного строю та його інтерпретації наприкінці XX – початку XXI ст. [10, с. 53-54].

Визначенню динаміки змін і розвитку процесів виготовлення та декорування складових компонентів убрання, виявленню шляхом порівняння спільних і відмінних рис у комплексах традиційної одіжі подільських українців у загальнонаціональному, регіональному, локальному та локально-зональному контекстах нам сприяв *порівняльно-історичний метод*. Також він допоміг визначити генетичну спорідненість подолян за рахунок зв'язків за походженням матеріалів, з яких виготовляються елементи народної ноші, способам їх крою, пошиття, оздоблення, носіння та поєднання в ансамблевих комплексах.

Разом із тим фіксувати загальне й специфічне в прийомах і техніках нанесення та розміщення декору, орнаментиці й колористиці подільської вишивки, семантиці домінантних орнаментальних мотивів та локальних композиційних методах створення традиційних комплексів убрання українців усіх субрегіонів Поділля [8, с. 3-4; 15, с. 3; 16, с. 3; 23, с. 313-314].

У свою чергу *історико-географічний метод* як аналіз об'єкта за певними періодами став у нагоді під час визначення територіальних меж історико-етнографічного регіону Поділля та локальної специфіки його розмежування. Так із метою подальшого пізнання особливостей становлення, еволюції й форм традиційно-побутової культури українського народу в цілому та народного костюма у системі матеріальної і духовної культури українців Поділля, зокрема, ми склали повну картину формування кордонів краю із врахуванням усіх періодів його адміністративно-територіального поділу. І лише на основі ґрунтовної оцінки історичних етапів виокремлення території Поділля, а також існуючих наукових концепцій стосовно проблеми формування означеного історико-етнографічного регіону визначили його регіональні та субрегіональні обриси [12, с. 3-4; 20, с. 10].

Певну роль серед методологічних парадигм проблеми зіграв *метод етнопросторового визначення*. Він був застосований при порівнянні регіональних і локальних особливостей способів носіння й поєднання у комплекси складників традиційного строю українців усіх субрегіонів Поділля з метою визначення їх приналежності до досліджуваного регіону [1, с. 5-6; 15, с. 3].

Крім того, у процесі роботи ми частково скористалися *методами усної історії*, а саме *індивідуального та колективного опитування та польових досліджень* як практикою науково організованої усної інформації учасників або свідків подій, що її зафіксували спеціалісти. Зокрема названі методи допомогли розширити класифікації комплексів подільського жіночого, чоловічого й дитячого вбрання XIX – 10-х рр. XX ст. та локальні термінологічні особливості назв елементів ноші, дослідити різновиди матеріалів для виготовлення традиційного строю Поділля. Крім цього вони дали можливість з'ясувати притаманні подолянам техніки вишивання і домінантні орнаментальні мотиви, розкрити колористику та семантику подільського орнаменту, а також охарактеризувати спільні й відмінні регіональні та локальні риси народних композиційних методів створення буденного, святкового й обрядового костюмів [15, с. 3; 17, с. 132; 22, с. 6-9; 25].

Враховуючи те, що етнологічна проблема пов'язана з географією, мистецтвознавством, фольклористикою та іншими галузями знань і є у своїй основі міждисциплінарною, нам доводилося постійно вдаватися до поєднання *загальнонаукових та історичних підходів* з іншими *міждисциплінарними методами*. Насамперед це: *статистичний, описовий і системно-структурний методи, етнологічні й соціологічні методи, а також методи музейного джерелознавства, візуальної антропології та техніко-технологічного дослідження* [9, с. 10-11; 12, с. 3-4; 16, с. 3].

Дослідженню перемін у народному вбранні українців Поділля впродовж XVI – початку XX століть сприяв *статистичний метод*. *Описовий та системно-структурний методи* вжито при розгляді характерних особливостей крою, пошиття, декорування, носіння і поєднання у цілісні комплекси складових елементів жіночої, чоловічої й дитячої подільської традиційної ноші XIX – початку XX ст. [1, с. 5-6; 12, с. 3-4].

Для виявлення змін і трансформацій національного костюма подолян у 20-х роках XX – на початку XXI ст. застосовані *етнологічні (безпосереднього спостереження)* та *соціологічні методи (кількісного аналізу)*, які дали можливість оцінити об'єкт спостереження в сукупності системних соціальних зв'язків. З метою аналізу предметно-речових пам'яток матеріальної культури вжито елементи *музейного джерелознавства та візуальної антропології* (зокрема при розгляді експонатів комплексів убрання та їх світлин). Поруч із тим для вивчення виробів традиційних подільських ремесел, а саме вишивки, обробки шкіри, плетіння, ткацтва і шевства певною мірою залучено прийоми *техніко-технологічного дослідження* [9, с. 10-11; 12, с. 3-4].

Отже, лише комплексне застосування основних методологічних парадигм, у тому числі минулих і сучасних наукових підходів, принципів та методів пізнання, що відповідають темі й характеру дослідження, забезпечить успішне висвітлення і повноцінне розкриття означеної проблематики. Зокрема створення цілісної картини про становлення, розвиток та характерні риси й відміни буденних, обрядових і святкових комплексів національного строю українців всіх регіонів Поділля, їх сучасний стан і тенденції змін.

Список використаних джерел і літератури

1. Батирева, І. Традиційна культура Поділля у дослідженнях другої половини XIX – початку XX ст.: автореф. дис. ... канд. іст. н.: 07.00.05 / І. Батирева; Київський нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2006. – 20 с.
2. Бездрабко, В. В. Термінологічний аспект буття вітчизняного краєзнавства початку XX століття / В. В. Бездрабко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/khiz/2000_4/Bezdrabko.pdf (24.11.2013).
3. Білуха, М. Т. Методологія наукових досліджень: Підручник / М. Т. Білуха. – К.: АБУ, 2002. – 480 с.
4. Бокань, В. Культурологія: навч. посіб. / Володимир Бокань. – 3-тє вид., стереотип. – К.: МАУП, 2004. – 136 с.
5. Бондаренко, Г. В. Теорія та методологія: програма й тестові завдання, основи курсу, словник понять і категорій: навч. посіб. / Геннадій Васильович Бондаренко. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – 198 с.
6. Булгакова-Ситник, Л. Етнокультурна характеристика народної вишивки Поділля (кінець XIX – 30-і роки XX ст.): автореф. дис. ... канд. іст. н.: 07.00.05 / Л. Булгакова-Ситник; НАН України. Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича, Інститут народознавства. – Л., 2000. – 20 с.
7. Грабченко, А. І. Методи наукових досліджень: навч. посібник / А. І. Грабченко, В. О. Федорович, Я. М. Гаращенко. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2009. – 142 с.

8. Дяків, О. Художні особливості декоративного мистецтва Західного Поділля XIX–XX ст. (Історія, типологія, стилістичні відміни): автореф. дис. ... канд. мистецтвознав.: 17.00.06 / О. Дяків; Львів. нац. акад. мистец. – Л., 2007. – 18 с.

9. Етнографія України: навч. посіб. / [За ред. проф. С. А. Макарчука]. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Львів: Світ, 2004. – 520 с.

10. Завальнюк, О. М. Утворення і діяльність державних українських університетів (1917–1921 рр.): монографія / О. М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. – 652 с.

11. Корбутяк, В. І. Методологія системного підходу та наукових досліджень: навч. посібник / В. І. Корбутяк. – Рівне: НУВГП, 2010. – 176 с.

12. Косаківський, В. Етнокультурна характеристика населення містечка Чечельника в історичному розвитку (XIX – початок XXI століття): автореф. дис. ... канд. іст. н.: 07.00.05 / В. Косаківський; НАН України. Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Рильського. – К., 2013. – 20 с.

13. Крушельницька, О. В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посібник для вищих навч. закладів / О. В. Крушельницька. – К.: Кондор, 2003. – 192 с.

14. Кудряченко, А. І. Політична історія України XX століття: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / А. І. Кудряченко, Г. І. Калінічева, А. А. Костира. – К.: МАУП, 2006. – 696 с.

15. Мельничук, Л. Гончарство Поділля в системі етнокультури українців (друга половина XIX – XX ст.): автореф. дис. ... д-ра іст. н.: 07.00.05 / Л. Мельничук; Київський національний ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2004. – 32 с.

16. Пономар, Л. Народний одяг Західноукраїнського Полісся кінця XIX – початку XX століття: автореф. дис. ... канд. іст. н.: 07.00.05 / Л. Пономар; НАН України. Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Рильського. – К., 2000. – 19 с.

17. Романчиков, В. І. Основи наукових досліджень: навч. посібник / В. І. Романчиков. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 254 с.

18. Селівачов, М. Українська народна орнаментика XIX–XX ст.: автореф. дис. ... д-ра мистецтвознав.: 17.00.06 / М. Селівачов; НАН України. Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Рильського. – К., 1996. – 45 с.

19. Стеченко, Д. М. Методологія наукових досліджень: підручник / Д. М. Стеченко, О. С. Чмир. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 317 с.

20. Уривалкін, О. М. Історичне краєзнавство: навч. посібник / О. М. Уривалкін. – К.: КНТ, 2006. – 296 с.

21. Філіпенко, А. С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій: Посібник / А. С. Філіпенко. – К.: Академвидав, 2004. – 208 с.

22. Хоптяр, Ю. А. Етнологія: навч. посібник / Ю. А. Хоптяр. – Кам'янець-Подільський державний університет. – Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М. І. – 2005. – 144 с.

23. Хоптяр, Ю. А. Історична термінологія: навч. посібник / Ю. А. Хоптяр. – Кам'янець-Подільський: Аксіома. – 2008. – 456 с.

24. Черномаз, Б. Д. Методологія історії XX ст.: (навч. посіб. для студ. ВНЗ) / Богдан Черномаз. – Умань: [Уманське комунальне видавничо-поліграфічне підприємство], 2011. – 309 с.

25. Черномаз, Б. Д. Організація і технологія проведення наукових досліджень

засобами усної історії: Науково-методичні рекомендації для студентів вищих навчальних закладів, де здійснюється вивчення курсу “Історія України” (на історичних факультетах, української філології тощо) / Б. Д. Черномаз. – Умань, 2007. – С. 5-8.

Lilia Ivanevych

The Conception and methodological aspects of the Study of Podillia Ukrainians folk attire of the XIVth – the beginning of XXIth century

In the article as a result of analysis of methodological and historical and ethnographical works the problem of methodology of the study of Podillia Ukrainians traditional attire of the XIVth – the beginning of XXIth century is shown. For the first time the attempt of creation of the complex system of methodological study and perception of a certain regional theme with the help of optimal unification of the past and modern scientific approaches and principles and methods of the study is made. In the particular we as the foundation of methodology of the studying the problem of sources, regional peculiarities and modern state of the folk attire in the system of material and spiritual culture of the Ukrainians from Podillia first of all we chose the cultural, systematical and structural and functional approaches. The main principles of the work we distinguished the principles of historical, objective and comparative analysis of all the sources, which concern the traditional attire of the Ukrainians from all the subregions of Podillia. The theoretical basis of scientific valuation of the history of formation, regional and local signs and modern interpretation of the folk costume of the Podillia Ukrainians we consider the method of the generalization and synthesis the affine facts, which are aimed to confirm the ethnographic originality of the Ukrainians and Podillia Ukrainians particularly. At the same time according to the aim and assignments of the search of theme we used the complex of the generally scientific methods and specifically historical and interdisciplinary methods of perception. Among the generally scientific methods we took to the attention the following methods: the historical, analysis and synthesis, logical, systematization, classification and typological, comparative, graphical, cartographical and terminological. Amid of the specifically historical methods we applied: the method of historiographical analysis, problematic and chronological, comparative and historical, historical and geographical, ethnospace determination and methods of the verbal history. As for the interdisciplinary methods, the most helpful of them are: the statistical, descriptive, systematical and structural, the museum of source research, visual anthropology, technics and technological investigation and also ethnological and sociological methods.

Keywords: folk attire, the Podillia Ukrainians, complex of the attire, methodological paradigms, cultural, systematical and structural and functional scientific approaches, principles of historical, objective and comparative analysis, method of the generalize and synthesis the monotonous facts, generally scientific, specifically historical and interdisciplinary methods of perception.

Л. А. Іваневич

**Концептуально-методологічні аспекти дослідження
народної одягу українців Подолля XIV – початку ХХІ століття**

Внаслідок аналізу методологічних і історико-етнографічних робіт в статті розкривається проблема методології дослідження традиційного убранства українців Подолля XIV – початку ХХІ століття. Вперше подається спроба створення комплексної системи методологічного вивчення і пізнання вказаної регіональної тематики з допомогою оптимального з'єднання минулих і сучасних наукових підходів, принципів і методів дослідження. В частині, основою методології дослідження проблеми історії, регіональних особливостей і сучасного стану народної одягу в системі матеріальної і духовної культури українців Подолля є, перш за все, культурологічний, системний і структурно-функціональний підходи. Головними принципами дослідження слід визначити історизм, об'єктивність і порівняльний аналіз всієї сукупності джерел, які стосуються традиційної одягу українців всіх субрегіонів Подолля. Теоретичну основу наукової оцінки історії формування, регіонально-локальних ознак і сучасної інтерпретації народного костюма подольців вважаємо методом узагальнення і синтезу однотипних фактів, спрямованих на утвердження етнічної самобутності українців і подольців в тому числі. Одночасно цілеспрямовано використовувати комплекс загальнонаукових, спеціальних методів історичного пізнання і міждисциплінарних методів. Серед загальнонаукових методів звернули на себе увагу наступні: історичний, аналіз і синтез, логічний, систематизація, класифікація і типологія, порівняльний, графічний, картографічний і термінологічний методи. З специфічно-історичних слід використовувати метод історіографічного аналізу, проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, історико-географічний, етнопространственого визначення і методи усної історії. Як міждисциплінарні методи, важливі: статистичний, описательний, системно-структурний, музейного історикознавства, візуальної антропології, техніко-технологічного дослідження, а також етнологічні і соціологічні методи.

Ключові слова: народна одяг, українці Подолля, комплекс убранства, методологічні парадигми, культурологічний, системний і структурно-функціональний наукові підходи, принципи історизму і об'єктивного і порівняльного аналізу, метод узагальнення і синтезу однотипних фактів, загальнонаукові, специфічно історичні і міждисциплінарні методи пізнання.

Одержано 26 червня 2015 року